

HR-2000-1443 - Rt-2002-764 (162-2002)

INSTANS:	Høyesterett - Dom.
DATO:	2002-06-11
DOKNR/PUBLISERT:	HR-2000-1443 - Rt-2002-764 (162-2002)
STIKKORD:	Strafferett. Ærekrenkelse. Mortifikasjon. Oppreisning.
SAMMENDRAG:	Etter at en avis hadde trykket en artikkelserie om det skattemessige forholdet mellom en håndballklubb og klubbens trener, gikk treneren til søksmål med krav om mortifikasjon av og oppreisning for ærekrenkende utsagn, jf straffeloven § 253 nr 1, jf § 247, jf § 246, jf skadeserstatningsloven § 3-6. Uttalelsene bar preg av å være verdivurderinger, og det ble derfor ikke stilt strenge krav til faktisk belegg. Etter å ha tolket utsagnene i sammenheng med reportasjene som helhet og vurdert journalistarbeidet opp mot presseetiske prinsipper, fant Høyesterett at uttalelsene var vernet av ytringsfriheten etter EMK art 10.
SAKSGANG:	Salten herredsrett nr. 98-1426 M - Hålogaland lagmannsrett LH-1999-960 - Høyesterett HR-2000-1443, privat straffesak, anke og HR-2000-1551 , sivil sak, anke.
PARTER:	Sak nr. 2000/1443: Nordlandsposten AS, Øyvind Holthe, Ole Johnny Røstvold, Jo Petter Furuhoide (advokat Ingvald Falch) mot A (advokat Per Danielsen). Sak nr. 2000/1551: A (advokat Per Danielsen) mot Nordlandsposten AS, Øyvind Holthe, Ole Johnny Røstvold, Jo Petter Furuhoide (advokat Ingvald Falch).
FORFATTER:	Rieber-Mohn, Gjølstad, Coward, Zimmer, Schei.

Dommer **Rieber-Mohn**: Saken gjelder krav om mortifikasjon av og oppreisning for ærekrenkende utsagn i avisen Nordlandsposten.

Bakgrunnen for søksmålet er avisens reportasjer 21., 25. og 26. november 1997 om IK Xs skattemessige forhold og utbetalinger til håndballtreneren A.

Utover i 1990-årene hadde damehåndballaget til X stor sportslig fremgang, og fra og med høstsesongen 1995 spilte laget i eliteserien. Fremgangen skjedde mens A var en høyt profilert trener for laget. Han var trener fra høsten 1990 til våren 1997. A ble etter hvert en meget kjent person i regionen og ble hyppig intervjuet, fortrinnsvis i lokale media.

I forbindelse med opprykningen til eliteserien fikk A en ny kontrakt med klubben. Han hadde etter avtalen krav på godtgjørelse dels i form av refusjon for dokumenterte utgifter kalt « godtgjørelse/lønn » og dels i form av lønn. Den 30. mai 1996 ble kontrakten justert, slik at samlet godtgjørelse for utgifter og lønn ble 19.000 kroner pr. måned.

På klubbens årsmøte i juni 1996 ble det valgt nytt styre med ny leder. Klubbens økonomiske problemer skal ha vært noe av bakgrunnen for utskiftningene i styret. Allerede i august 1996 meddelte Nordlandsbanken at den ville gjennomføre en akkord i klubben med 50% dividende. Høsten 1996 innledet fylkesskattekontoret bokettersyn hos X. Ettersynet gjaldt årene 1994 og 1995 og munnet ut i en bokettersynsrapport av 8. september 1997. I rapporten ble det pekt på en rekke svakheter ved økonomiforvaltningen i klubben, og arbeidsgiveravgiftsgrunnlaget for 1994 ble etter det opplyste foreslått økt med 222.403 kroner og for 1995 med 243.501 kroner. En ikke ubetydelig andel av disse beløp gjaldt godtgjørelse til A som det ikke var trukket skatt av.

Den 21. november 1997 brakte Nordlandsposten de første artikler med utsagn som av A ble oppfattet som krenkende. Utsagnene knyttet seg i første rekke til mistanke om at ansatte i X hadde unndratt skatt, og at klubben ikke hadde betalt arbeidsgiveravgift av lønnsutbetalinger. Det ble også

nevnt at klubbens ledelse hadde mistanke om at penger som tilhørte klubben, var brukt på ulovlig vis.

Side 765

Den 25. november innga styret i IK X anmeldelse til politiet i Bodø. Det het i denne blant annet:

« Styret i IK X har gjennomgått regnskap og lønnsinnberetninger for 1996. Vi finner flere avvik fra fastsatt prosedyre, kontrakt og regler for lønnsinnberetning når det gjelder tidligere trener A. »

Den 25. og 26. november presenterte Nordlandsposten artikler om at A mistenkes for « økonomisk snusk », at han er hovedmann bak « snuskekulturen i klubben », at han har levert « falske og fiktive bilag » osv. Jeg kommer nærmere tilbake til de omstridte ytringer.

Ved brev av 5. juli 1999 fra Bodø ligningskontor til A ble han meddelt at ligningen for inntektsårene 1994 og 1995 ikke ville bli tatt opp til endring, « da inntektstilleggene etter Deres nærmere dokumentasjon og forklaringer vil være for ubetydelige til at endringssak overfor ligningsnemnda reises ». Fylkesskattesjefen mente at inntektstilleggene burde settes høyere, men fant etter omstendighetene ikke grunn til å endre ligningskontorets vedtak. Anmeldelsen av A ble trukket tilbake av styret og deretter henlagt av Bodø politidistrikt 9. juli 1998.

Ved stevning av 3. desember 1998 til Salten herredsrett reiste A privat straffesak mot avisen v/ ansvarlig redaktør og administrerende direktør Ivar Hammeren og tre journalister med påstand om mortifikasjon av til sammen atten utsagn i artikler 21., 25. og 26. november 1997. A krevde også oppreisning oppad begrenset til 400.000 kroner.

Herredsretten avsa dom 20. september 1999 med slik domsslutning:

« 1. I medhold av straffeloven § 253 nr 1 kjennes følgende utsagn i Nordlandsposten døde og maktesløse:

Den 21. november 1997:

1.1 « Skatte-juks i X. »

1.2 « Ansatte i X mistenkes for skatteunndragelser. Fylkesskattesjefen har avslørt at ca 700.000.- kroner ble unndratt beskatning i perioden 1994 og 1995. »

1.3 « Massiv skatteunndragelse. »

1.4 « Fylkesskattesjefens bokettersyn har avdekket en massiv skatteunndragelse i X. Klubben må betale mellom 30. og 40.000.- kroner i arbeidsgiveravgift. Dette indikerer at ansatte i klubben har unndratt rundt 700.000.- kroner fra skattemyndighetene. »

1.5 « Håndballklubbens ledere har mistanke om at store pengesummer fra klubbkassen er brukt på ulovlig vis. »

1.6 « Det skal være mangelfull dokumentasjon om hva disse pengene er brukt til, og etter det NP erfarer er det snakk om til dels store beløp. »

1.7 « Pettersen vil ikke si noe om hvor store beløp de mistenker er misbrukt, men etter det Nordlandsposten har grunn til å tro, dreier det seg om flere hundre tusen kroner, fordelt over de siste årene. »

Den 25. november 1997:

1.8 « A mistenkt for økonomisk snusk. »

1.9 « Styret i X mistenker nå tidligere trener A for å være hovedmannen bak snuskekulturen i klubben. Eks-treneren kan ha mottatt flere hundre tusen kroner for mangelfullt dokumenterte utgifter. »

Side 766

- 1.10 « I går fikk Økokrim overlevert bilag og kvitteringer som styret i X tror er fiktive og i dag blir A trolig anmeldt. Samtidig er det klart at flere av klubbens tillitsvalgte har kjent til snuskekulturen i en årrekke uten å ta affære. »
- 1.11 « Mistenkt for økonomisk triksing - alvorlige mistanker mot A. »
- 1.12 « Styret i X mistenker A for å ha trikset til seg mellom 150.000.- og 200.000.- de siste årene. Økokrim-gruppen ved Bodø politikammer har fått overlevert bilag og kvitteringer som styret i håndballklubben mener er fiktive og falske. »
- 1.13 « Og det er innenfor denne utgiftsposten, i 1996, at X-styret mener at A har levert falske og fiktive bilag. »
- 1.14 « Trolig mistenker styret i X ham for å ha brukt mye av kostnadsdekningen til eget forbruk. »
- 1.15 « Nordlandsposten avslørte fredag skattejukset i X. Siden da er det blitt avdekket en skremmende snuskekultur i klubben. »
- 1.16 « De siste dagene er det klarlagt at det regelmessig - over flere år - er betalt ut penger på forskudd til dekning av « diverse utgifter », uten at det alltid har kommet tilbake kvitteringer som viser at pengene er brukt til det de skulle. »

Den 26. november 1997:

- 1.17 « Styret mener de sitter på bevis for at A har begått grovt underslag fra klubben, dette ved å ha levert falske og fiktive bilag. »
- 1.18 « Xs styre mistenker med andre ord en eller flere tillitsvalgte i klubben for direkte eller indirekte å ha bistått A. »
2. Nordlandsposten v/ sjefredaktør/administrerende direktør Iver Hammeren, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhojve dømmes til in solidum å betale i oppreisning til A kr 100.000,- -etthundretusen.
3. Nordlandsposten v/ sjefredaktør/administrerende direktør Iver Hammeren, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhojve dømmes til å betale kr 360.517,- - trehundreogsekstifemhundreogsyttentuseni - i saksomkostninger til A. »

Nordlandsposten og journalistene anket til Hålogaland lagmannsrett over herredsrettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse ved både mortifikasjons- og oppreisningskravet. Lagmannsretten avsa 11. oktober 2000 dom med slik domsslutning:

« 1. I medhold av straffeloven § 253 kjennes følgende utsagn i Nordlandsposten døde og maktesløse:

Den 25. november 1997:

« A er mistenkt for økonomisk snusk. »

« Styret i X mistenker nå tidligere trener A for å være hovedmannen bak snuskekulturen i klubben. Eks-treneren kan ha mottatt flere hundre tusen kroner for mangelfullt dokumenterte utgifter. »

« I går fikk Økokrim overlevert bilag og kvitteringer som styret i X tror er fiktive og i dag blir A trolig anmeldt. Samtidig er det klart at flere av klubbens tillitsvalgte har kjent til snuskekulturen i en årrekke uten å ta affære. »

« Mistenkt for økonomisk triksing - alvorlige mistanker mot A. »

« Styret i X mistenker A for å ha trikset til seg mellom 150.000,- og

Side 767

200.000,- de siste årene. Økokrim-gruppen ved Bodø politikammer har fått overlevert bilag

og kvitteringer som styret i håndballklubben mener er fiktive og falske. »

« Og det er innenfor denne utgiftsposten, i 1996, at X-styret mener at A har levert falske og fiktive bilag. »

« Trolig mistenker styret i X ham for å ha brukt mye av kostnadsdekningen til eget forbruk. »

« Nordlandsposten avslørte fredag skattejukset i X. Siden da er det blitt avdekket en skremmende snuskekultur i klubben. »

« De siste dagene er det klarlagt at det regelmessig - over flere år - er betalt ut penger på forskudd til dekning av « diverse utgifter », uten at det alltid har kommet tilbake kvitteringer som viser at pengene er brukt til det de skulle. »

Den 26. november 1997:

« Styret mener de sitter på bevis for at A har begått grovt underslag fra klubben. dette ved å ha levert falske og fiktive bilag. »

« Xs styre mistenker med andre ord en eller flere tillitsvalgte i klubben for direkte eller indirekte å ha bistått A. »

For øvrig frifinnes de saksøkte for kravet om mortifikasjon.

2. Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold, Jo Petter Furuhovde og Nordlandsposten v/ redaktør Iver Hammeren frifinnes for kravet om erstatning.
3. Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold, Jo Petter Furuhovde og Nordlandsposten v/ redaktør Iver Hammeren dømmes til - in solidum - å betale til A saksomkostninger for lagmannsretten med kr 231.880 kronertohundreogtrettientusenåttehundreogåtti - innen to uker fra dommens forkynnelse.
4. Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold, Jo Petter Furuhovde og Nordlandsposten v/ redaktør Iver Hammeren dømmes til - in solidum - å betale til A saksomkostninger for herredsretten med kr 360.517 - kronertrehundreogsekstitusenfremhundreogsytt - innen to uker fra dommens forkynnelse. »

En samlet lagmannsrett fant at utsagn nr. 1-7, jf. herredsrettens domsslutning, som hovedsakelig gjaldt beskyldninger om skatteunndragelser i X, var rettmessige og følgelig ikke kunne mortifiseres. Når det gjaldt utsagn nr. 8-18, delte lagmannsretten seg i mortifikasjonsspørsmålet. Flertallet (to juridiske dommere og to legdommere) viste i store trekk til herredsrettens dom og kom til at disse utsagn inneholdt rettsstridige beskyldninger som rammes av straffelovens § 246 og § 247, og at sannhetsbevis ikke var ført. Mortifikasjonskravet ble derfor tatt til følge. Mindretallet (rettsformannen og to legdommere) fant at fremsettelsen av beskyldningene var rettmessig og lå innenfor rammen av ytringsfriheten. Mindretallet bedømte bevisene annerledes enn flertallet og herredsretten, og kom til at beskyldningene i det vesentlige var sanne.

Flertallet fant videre at det ikke var rimelig å tilkjenne A oppreisning for de beskyldninger som ble mortifisert. Flertallet la vesentlig vekt på As eget forhold og viste her til herredsrettens dom og den kritikk av A og hans handlemåte som fremkom i dommen.

Nordlandsposten, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett for så vidt gjelder mortifikasjonsspørsmålet. Anken gjelder saksbehandlingen - mangelfulle domsgrunner - og rettsanvendelsen. A innga selvstendig anke over lagmannsrettens avgjørelse av oppreisningskravet. Anken

Side 768

gjelder rettsanvendelsen. Denne anke var inngitt etter ankefristens utløp med begjæring om oppreisning for fristoversittelse. Ved kjennelse i Høyesteretts kjæremålsutvalg 2. februar 2001 ble begjæringen tatt til følge, og de to sakene er behandlet i sammenheng i Høyesterett. Etter at sakene

er brakt inn for Høyesterett, har avisen Nordlandsposten fusjonert med Nordlands Fremtid, og korrekt partsbetegnelse er nå - etter det opplyste - Nordlandsposten AS, i det følgende benevnt Nordlandsposten.

Nordlandsposten m.fl. har i sammenfatning gjort gjeldende:

Det grunnleggende synspunkt er at de elleve omstridte ytringene er vernet av ytringsfriheten slik denne er definert i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 10 og i avgjørelser av Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD). Da artiklene ble skrevet, var EMK allerede gjort til en del av norsk strafferett, jf. straffelovens § 1 annet ledd. EMDs praksis vedrørende artikkel 10 får direkte betydning for den rettsstridsreservasjon som må legges inn i straffelovens § 247. Den vil gjelde tilsvarende ved mortifikasjon etter § 253 som ved spørsmålet om straff. Også etter tradisjonell norsk rett må § 247 tolkes innskrenkende av hensyn til ytringsfriheten.

Lagmannsrettens flertall har gitt en mangelfull begrunnelse for mortifikasjon. Den er mangelfull både i forhold til hva EMD krever når det gjelder inngrep i ytringsfriheten, og hva som direkte følger av norsk straffeprosess om kravet til domsgrunner. Flertallet har blant annet unnlatt å fortolke de omstridte utsagn, til tross for at det for lagmannsretten var stor uenighet mellom partene om forståelsen av disse, og flertallet har derved ikke angitt bevistema og hva det har funnet bevist. Men dommen gir tilstrekkelig grunnlag for å konstatere at rettsanvendelsen er uriktig, ved at lagmannsretten ikke har tatt nok hensyn til ytringsfriheten. Prinsipalt kreves derfor frifinnelse, subsidiært opphevelse.

I EMDs praksis opereres med en grunnleggende sontring mellom utsagn som innebærer en verdivurdering (value judgment), og utsagn som er av faktisk karakter (factual statement). Kravene til bevis eller faktisk grunnlag for uttalelsene vil variere avhengig av om utsagnet faller i den ene eller annen gruppe, likeså kravet til aktsomhet hos ytreren.

I denne sak dreier det seg bare om verdivurderinger med et tilstrekkelig faktisk grunnlag. Det er de uspesifiserte beskyldningene A har krevet mortifisert, ikke de faktiske opplysningene som er referert for eksempel fra bokettersynsrapporten.

Av artikkelen fremgår også at det er andres mistanker som refereres, og de nødvendige forbehold er tatt.

Dersom utsagnene skulle bli ansett som beskyldninger om faktiske forhold, har avisen oppfylt kravet til aktsomhet, og den har handlet i samsvar med de presseetiske krav som må stilles. Dette aktsomhetskravet finnes det ikke spor av i flertallets begrunnelse.

Flertallet har også stilt for strenge krav til bevis for beskyldningenes sannhet, likesom det uriktig har lagt vekt på formen oppslagene fikk. Også formen, for eksempel bruk av krasse formuleringer og overdrivelser, er beskyttet av EMK artikkel 10. Formen på de omstridte avisartikler er det for øvrig ikke grunnlag for å kritisere.

Når det spesielt gjelder utsagn nr. 17, som er grovere enn de andre, er også dette å likestille med en verdivurdering. Mindretallet i lagmannsretten

Side 769

har bedømt dette utsagn riktig. Det fremgår av utsagnet at det refererer styrets meningsytring. Også dette må være vernet av ytringsfriheten.

Når det gjelder oppreisningskravet, har lagmannsrettens flertall anvendt skadeserstatningslovens § 3-6 første ledd riktig. Ved spørsmålet om oppreisning bør gis, er det relevant å legge vekt på As egen kritikkverdige opptreden. I rettspraksis finnes flere saker hvor oppreisning er nektet selv om saksøker vinner frem med mortifikasjon.

Nordlandsposten m fl. har lagt ned slik påstand:

« I sak nr. 2000/1443:

Prinsipalt:

1. Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhoide frifinnes

så langt lagmannsrettens dom er påanket.

2. Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde tilkjennes saksomkostninger for alle retter, med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven - for tiden 12% - fra forfall til betaling skjer.

Subsidiært:

1. Lagmannsrettens dom med hovedforhandling oppheves så langt den er påanket.
2. Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven - for tiden 12% - fra forfall til betaling skjer.

I sak nr. 2000/1551:

1. Lagmannsrettens dom stadfestes så langt den er påanket.
2. Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven - for tiden 12% - fra forfall til betaling skjer. »

A har i sammenfatning gjort gjeldende:

Når det gjelder det menneskerettslige rettskildet, er det ikke slik at ytringsfriheten er et grunnprinsipp som det bare unntaksvis kan gjøres inngrep i. Æren er en likeverdig menneskerettighet, som må avveies mot ytringsfriheten. Også uskyldspresumsjonen vil ha betydning. Vår sak er en tradisjonell injuriersak hvor det i betydelig grad er opp til de nasjonale domstoler å foreta avveiningen. Her gjelder derfor den norske hovedregel om at mortifikasjon ikke er avskåret fordi man refererer andres utsagn.

EMD har en retorikk på dette område som er mer fargerik enn den norske, og man må ikke la seg forlede til å trekke slutninger direkte fra generelle prinsipper som at pressens oppgave er å være « public watchdog » og lignende. Det avgjørende blir den konkrete avveining i den enkelte sak.

Nøkkelen til løsningen i denne sak ligger i EMDs sonndring mellom verdivurderinger og faktauttalelser. De omstridte utsagn er alle utsagn om fakta som må bevises.

Ved rettsstridsvurderingen må utgangspunktet være at ingen skal måtte tåle beskyldninger om uhederlighet eller straffbare handlinger. Dette gjelder etter norsk rett så vel som etter EMDs praksis. I EMDs avgjørelse 20. mai 1999 (EMD-1993-21980) i saken Bladet Tromsø og Stensaas mot Norge, den såkalte Tromsøsaken, der Norge ble dømt, gjenga avisen beskyldninger

Side 770

i en offentlig rapport. Bokettersynsrapporten i vår sak inneholder ingen bebreidelser mot A. I EMDs avgjørelse av 25. november 1999 (EMD-1993-23118) i saken Nilsen og Johnsen mot Norge, den såkalte Bratholmsaken, er det viktig å merke seg at Norge ble frifunnet for så vidt de to polititillitsvalgte var domfelt for å ha beskyldt Bratholm for å fare med « bevisst løgn ». Det er denne beskyldningen som er sammenlignbar med beskyldningene mot A i vår sak, som gjelder straffbare forhold. Ellers må Bratholmdommen forstås på bakgrunn av at utsagnene falt i en opphetet offentlig debatt som gikk over lang tid.

Det må også konstateres at det neppe er en annen grense mellom verdivurderinger og faktauttalelser i EMDs praksis enn den som legges til grunn i Norge. Den eneste avgjørelse som reiser noen tvil i så måte er Bratholmdommen.

Det er i samsvar med norsk rett og ikke i strid med EMDs praksis når lagmannsrettens flertall anfører at kravet til bevis for beskyldningenes sannhet er strengt. Ved beskyldninger om straffbare forhold, som i denne sak, er beviskravet like strengt som påtalemyndighetens bevisbyrde i straffesaker.

Det var klarligvis relevant av lagmannsrettens flertall å legge vekt på den form beskyldningene

ble fremsatt i. Det følger av EMDs praksis og for norsk retts del av straffelovens § 249 nr. 2. Formen blir et moment i en totalvurdering av rettsstriden. Oppslagene vedrørende A var sterke og unødige identifiserende.

Når avisen gjengir andres mistanker, får den et selvstendig strafferettslig ansvar - som hovedmann - for å bringe ut beskyldningene. Ingen EMD-avgjørelse behandler kilde og referent forskjellig. I dette tilfelle ble det ikke gjengitt fra bokettersynsrapporten, som avisen ikke hadde. Uansett ville det vært prinsipielt galt å gjengi fra en bokettersynsrapport, som inneholder rent foreløpige vurderinger. Og hvis det er referert fra denne, er referatet galt.

Når det gjelder aktsomhetskravet, er det ingen uoverensstemmelse mellom det som følger av norsk rett, jf. straffelovens § 249 nr. 3, og EMDs avgjørelser, som legger vekt på journalistens « good faith », og om det er opptrådt i samsvar med presseetiske prinsipper. Nordlandspostens fremgangsmåte overfor A var under enhver kritikk. Han var ingen offentlig person på linje med fremstående politikere, selv om han lokalt var ganske godt kjent. As eget forhold er ikke relevant for vurderingen av avisens fremferd. Det var dessuten lite å bebreide A, i høyden noen unøyaktigheter.

A ble riktignok gitt anledning til å uttale seg, men også på dette punkt er det grunn til å reise sterk kritikk mot avisen. A skulle ha vært gitt adgang til å kommentere hvert enkelt punkt i reportasjene.

En samlet vurdering leder til at Nordlandsposten og journalistene har opptrådt rettsstridig, slik at grunnlaget for mortifikasjon og oppreisning er til stede.

Når så er tilfellet, er det klare utgangspunkt i rettspraksis at oppreisning skal gis. Hvis ikke A gis oppreisning i denne saken, nærmer det seg en fornærmelse av ham. A var ikke selv skyld i oppslagene, som på massiv måte hengte ham ut for offentligheten.

Domsgrunnene er tilstrekkelige. Lagmannsrettens flertall viser til herredsrettens dom. Når flertallet i det vesentlige slutter seg til herredsretten

Side 771

« m.h.t. rettsstridighet og kravet om mortifikasjon » må dette også forstås slik at flertallet slutter seg til og viser til herredsrettens tolkning av de omstridte utsagn. Tolker man utsagnene 8-18 i sammenheng, er det beskyldninger om skatteunndragelse, dvs. straffbare handlinger, det hele dreier seg om.

A har lagt ned slik påstand:

Sak nr. 2000/1443

1. Anken forkastes
2. De ankende parter tilpliktes in solidum å betale As saksomkostninger for Høyesterett med tillegg for lovens morarente regnet fra forkynnelsen av Høyesteretts kjennelse.

Sak nr. 2000/1551

1. Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhoode dømmes in solidum til å betale oppreisning til A med et beløp fastsatt etter Høyesteretts skjønn, oppad begrenset til kr 200.000,-.
2. Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhoode tilpliktes in solidum å betale As saksomkostninger for Høyesterett med tillegg for lovens morarente regnet fra forkynnelsen av Høyesteretts dom. »

Jeg er kommet til at anken over avgjørelsen av mortifikasjonskravet må tas til følge, mens anken over oppreisningskravet ikke fører frem.

Jeg nevner innledningsvis at mortifikasjonssøksmål følger reglene i straffeprosessloven, og at Høyesterett er bundet av det faktum flertallet i lagmannsretten har funnet bevist. Anken over oppreisningsavgjørelsen følger reglene i tvistemålsloven, jf. straffeprosesslovens § 435. I denne sak gjelder anken utelukkende rettsanvendelsen, og Høyesterett er derfor også her bundet av

bevisbedømmelsen i lagmannsretten.

Før jeg går inn i en bedømmelse av om de omstridte utsagn kan mortifiseres, finner jeg grunn til å se nærmere på hvordan utsagnene bør forstås. En slik tolkning ligger innenfor rettsanvendelsen, jf. Rt-1988-109. Jeg nevner først at sakens parter er enige om at de elleve utsagn inneholder beskyldninger som er egnet til å skade As gode navn og rykte, og at det så langt foreligger en overtredelse av straffelovens § 247. Jeg er enig i dette. Men partene har vidt forskjellige syn på tolkningen av utsagnene, i det A mener at samtlige inneholder beskyldninger om straffbare forhold, fortrinnsvis skatteunndragelse, mens Nordlandsposten m fl. - med en viss reservasjon for utsagn nr. 17 - ikke oppfatter beskyldningene slik.

Ved tolkningen er det etter min mening nødvendig å se utsagnene i sammenheng med reportasjene som helhet, også de syv utsagn som en enstemmig lagmannsrett ikke fant grunnlag for å mortifisere. Disse utsagn, som ble offentliggjort 21. november 1997, synes i all hovedsak å rette seg mot skatteunndragelser som skal være begått av ansvarlige personer i X. Det fremgår tydelig av artiklene at oppslaget bygger på en bokettersynsrapport fra fylkesskattekontoret. Lederen i klubben uttaler også til avisen at han godtar fylkesskattekontorets krav på arbeidsgiveravgift. Det er i oppslaget videre referert mistanke om at penger fra « klubbkassa er brukt på ulovlig vis ».

I oppslaget 25. november er oppmerksomheten rettet mot A. Det

Side 772

refereres at styret mistenker ham for « økonomisk snusk ». Det nevnes at han skal ha « trikset til seg mellom 150.000 og 200.000 kroner de siste årene », og at styret mener at A i 1996 har levert « falske og fiktive bilag ». Det fremgår også av reportasjen at A er kontaktet for eventuelt å kommentere oppslaget, men at han velger ikke å kommentere dette.

I en kommentarartikkel samme dag skriver en av de journalistene som er part i saken, om « ukulturen » i klubben, som skal ha vart noen år. Han skriver blant annet: « Hvis det er slik at det har foregått ulovligheter i mange år ... ». I artikkelen begrunnes også hvorfor avisen offentliggjør mistanke mot A. Det pekes på at man ikke vil bidra til at mistanke hefter ved andre tilfeldige personer i X, og As fremtredende posisjon lokalt og sentralt i Norges Håndballforbund fremheves. Artikkelen avsluttes slik: « Derfor mener vi det er vår plikt å informere om at han nå mistenkes for økonomisk slurv. »

Dagen etter - den 26. november - kom beskyldningene i utsagn nr. 17 om at « styret mener de sitter på bevis for at A har begått grovt underslag fra klubben, dette ved å ha levert falske og fiktive bilag ». Likedan refereres en mistanke om at tillitsvalgte i klubben direkte eller indirekte kan ha bistått A. Det opplyses at forholdet « rundt lønn og godtgjøringer » var anmeldt til politiet.

I samme artikkel er også referert - for så vidt gjelder mulig bistand fra revisorkyndige tillitsvalgte eller hjelpere - at styret i klubben ikke vil trekke konklusjoner, men lar « lovens lange arm gripe tak i problemet ».

Når reportasjene leses i sammenheng, er det etter min mening grunn til å feste seg ved at det er uttrykk som « snusk », « ukultur », « triksing », « uregelmessigheter » og « slurv » som dominerer. I reportasjen 21. november, som inneholdt de syv utsagn som ikke ble mortifisert, skrives det om inntekt på flere hundre tusen kroner som er unndratt beskatning. Men artikkelen knytter seg her ikke til As navn, og inneholder en reservasjon: « Det er på ingen måte avklart om det har foregått noe ulovlig i X. » Jeg viser også til en tilsvarende reservasjon gjengitt i kommentarartikkelen av 25. november. Det er videre grunn til å feste seg ved at avisen, iallfall i de utsagn som knytter seg direkte til As person, begrenser seg til å referere mistanker fra styret eller styrets leder. Det eneste utsagn som etter min mening ligger meget nær en beskyldning om straffbare forhold, er utsagn nr. 17. Men uttrykkene « grovt underslag » og « falske bilag » kan her ikke leses i juridisk-teknisk betydning. Uttrykkene må leses i sammenheng med alle de øvrige reportasjer. Da blir beskyldningens karakter mer tvilsom. Vår sak ligger her annerledes enn saken Constantinescu mot Romania, jf. EMDs dom av 27. juni 2000 (EMD-1995-28871), der Constantinescu ved den nasjonale domstol var dømt for i pressen å ha ærekrenket flere navngitte lærere ved reservasjonsløst å kalle dem underslagere og begrunne det med at de var i besittelse av en pengesum som tilhørte fagforeningen. I intervjuet tilføyde han at disse fagforeningsfiendtlige handlinger var « overlagte"- «

préméditées » i den offisielle franske versjon av EMDs dom. EMD kom til at artikkel 10 ikke var krenket.

Jeg går så over til drøftelsen av om det var rettslig adgang for lagmannsretten til å mortifisere de elleve utsagnene slik de etter min mening fremstår for avisens lesere. Jeg nevner først at da beskyldningene ble fremsatt høsten 1997, var EMK og andre folkerettslige forpliktelser

Side 773

gitt en styrket stilling i forhold til den norske straffelov, jf. straffelovens § 1 annet ledd som ble vedtatt i juli 1996. Jeg nevner videre at det er ingen tvil om, og for lengst fastslått av EMD, at mortifikasjon kan være et inngrep i ytringsfriheten som strider mot artikkel 10. Etter artikkel 10 nr. 2 krever inngrepet en tungtveiende begrunnelse - det må være nødvendig i et demokratisk samfunn « for å verne andres omdømme », som er det aktuelle alternativ her. Og EMD har sett seg berettiget til å konstatere brudd på artikkel 10 hvis begrunnelsen for et inngrep i ytringsfriheten ikke anses tilfredsstillende. EMD prøver om begrunnelsen er « relevant and sufficient », jf. for eksempel dom av 29. mars 2001 (EMD-1997-38432) i saken Thoma mot Luxembourg avsnitt 49.

Selv om lagmannsrettens flertalls domsgrunner i vår sak både er mangelfulle og noe uklare, gir etter min mening domsgrunnene sammenholdt med de deler av herredsrettens dom som de antas å vise til, et tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til om mortifikasjonen kan forsvares i forhold til EMK artikkel 10 og hensynet til ytringsfriheten. Etter tradisjonell norsk rett er problemstillingen om beskyldningene er rettsstridige etter straffelovens § 247. Jeg skyter her inn at når den samlede lagmannsrett uttaler at menneskerettskonvensjonene bare får virkning som norsk lov og endog over norsk lov, jf. inkorporeringsloven av 21. mai 1999 § 2 og § 3, dersom « det tolkningsresultat som følger av EMK fremstår som rimelig klart », og i den forbindelse viser til plenumsdommen i Rt-2000-996 , så beror dette på en misforståelse. Jeg finner det tilstrekkelig her å vise til det som uttales i plenumsdommen av 3. mai 2002 i sak nr. 2001/1527 avsnitt 3 side 9 (HR-2001-1527-b) om en tilsvarende misforståelse.

I den avveining som må foretas i forhold til artikkel 10, bør utgangspunkt tas i pressens grunnleggende funksjon i et demokratisk samfunn, både som sentral utøver av ytringsfriheten og som den viktigste arena for andres bruk av denne frihet. Det inngår i pressens rolle å avsløre maktmisbruk, ulovligheter og uhederligheter i første rekke hos representanter for samfunnsmessige institusjoner og organisasjoner, offentlige så vel som private. Den skal - som det uttrykkes i flere avgjørelser av EMD - være « a public watchdog ». Men denne rolle må balanseres mot hensynet til personvernet, derunder enkeltmenneskers omdømme, som også er en anerkjent menneskerettighet, jf. EMK artikkel 10 nr. 2 - vern av omdømmet - og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 17 nr. 1. Pressens ytringsfrihet kan også måtte avveies mot den såkalte uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 om at enhver som blir siktet for en straffbar handling, skal antas uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.

Ved den konkrete avveining i denne sak vil jeg først fremheve at de forhold Nordlandsposten behandlet i sine reportasjer over tre dager i november 1997, var av betydelig offentlig interesse. De økonomiske forhold i frivillige organisasjoner, derunder idrettsklubber, er et tema som det generelt kan være grunn til å rette søkelyset mot. Og når det spesielt gjelder X, er det ubestridt at den sportslige suksess klubben hadde midt på 1990-tallet, og som toppet seg med europacup-deltakelse, i stor utstrekning var basert på økonomiske bidrag fra frivillig innsats - dugnadsarbeid - i X og på sponsorstøtte fra det lokale næringsliv. Økonomiforvaltningen i klubben var således i høy grad et spørsmål som interesserte

Side 774

folk i Bodø og regionen for øvrig. Selv om vi ikke befinner oss på området for de utpreget politiske meningsytringer, men snarere innenfor de klassiske injurier, så har de spørsmål som avisen tok opp, betydning for et relativt stort lokalsamfunn. Det er ingen tvil om at det var berettiget av avisen å undersøke nærmere de opplysninger den hadde mottatt om økonomiske uregelmessigheter i idrettsklubben, og skrive om disse.

Jeg kan heller ikke se at avisen kunne unngå å komme inn på enkeltpersoners, ikke minst trenerens, ansvar. Som tidligere nevnt var A en sterkt offentlig profilert person i Bodødistriktet, og hans navn ble naturlig nok knyttet til den sportslige fremgang. Han hadde også styreverv i Norges

Håndballforbund. Når avisen satt med opplysninger om at klubbens utbetalinger til A sto sentralt i kritikken mot økonomiforvaltningen, hadde avisen god grunn til å rette søkelyset mot ham.

Sentralt i min bedømmelse så langt av avisens opptreden, står også det forhold at grunnlaget for den undersøkende journalistikk var fylkesskattekontorets bokettersynsrapport. Det er omtvistet mellom partene om Nordlandsposten hadde rapporten tilgjengelig eller kjente denne fullt ut. Men det avgjørende må være at avisen var klar over at rapporten forelå, at den på flere punkter var kritisk til klubbens økonomistyring, og at flere av disse punkter knyttet seg til As godtgjørelse. A har for Høyesterett anført at en bokettersynsrapport er rent foreløpig og på ingen måte betyr at en ligningssak er igangsatt. Det var derfor prinsipielt uriktig å bygge reportasjen på denne. Jeg kan ikke være enig i dette synspunkt. For avisen har rapporten med rette fremstått i det minste som en autoritativ bekreftelse på at noe kunne være alvorlig galt med økonomiforvaltningen i klubben, jf. for så vidt betydningen av at Bladet Tromsø bygget på en offentlig selfangstinspektørs rapport i EMDs avgjørelse i saken Tromsø mot Norge, se dommens avsnitt 68 (EMD-1993-21980).

Ved vurderingen av avisens aktsomhet og presseetiske fremferd, legger jeg også vekt på at reportasjene som tidligere nevnt er preget av at det tas nødvendige forbehold om riktigheten av de mistanker som styrerepresentanter formidler til avisen, og at avisen gir en etter min mening tilfredsstillende begrunnelse for hvorfor den finner det nødvendig å trekke As navn inn i saken. Jeg minner om at en enstemmig lagmannsrett la til grunn at A ikke kunne kreve utsagnene nr. 1-7 mortifisert, og at reportasjen 21. november 1997 sånn sett var berettiget. Slik jeg ser det, var den videre utvikling av saken i reportasjene 25. og 26. november en naturlig oppfølging fra avisens side.

Etter mitt syn har Nordlandsposten så langt opptrådt « in good faith in order to provide accurate and reliable information in accordance with the ethics of journalism », jf. blant andre EMDs dom av 7. mai 2002 (EMD-1999-46311) i saken McVicar mot United Kingdom avsnitt 73, med videre henvisning til Tromsøsaken avsnitt 65.

Etter EMDs praksis inngår beskyldningens karakter, derunder dens grovhet, som et viktig moment i avveiningen av om hensynet til personvernet tillater inngrep i ytringsfriheten. I en rekke avgjørelser fremgår det at domstolen baserer seg på et skille mellom « value judgments » og « factual statements », jf. for eksempel Bratholmdommen (EMD-1993-23118) avsnitt 49 og 50 og Tromsødommen avsnitt 66 med videre henvisning til den grunnleggende dom av 8. juli 1986 i saken Lingens mot Østerrike (EMD-1982-9815), se avsnitt

Side 775

46. Det følger av denne sontring at verdivurderinger ikke kan være gjenstand for sannhetsbevis i motsetning til uttalelser av faktisk karakter. Det er samtidig på det rene at denne sontring ikke faller sammen med skillet i norsk rett mellom ubestemte beskyldninger som utelukkende rammes av straffelovens § 246, og som ikke kan mortifiseres, og beskyldninger som også rammes av § 247 og derfor kan mortifiseres når sannhetsbevis ikke er ført, jf. for eksempel Bratholm og Nordén i Jussens Venner nr. 4/2001 side 254. Dette følger direkte av EMDs avgjørelse i Bratholmsaken. EMD trakk i den saken en videre grense for « value judgments » enn Høyesterett. Eksempelvis ble en beskyldning om at Bratholms politivoldsrapport var « a pure misinformation intended to harm the police », av EMD - i motsetning til Høyesterett - ansett som en verdivurdering som det ikke kunne føres sannhetsbevis for.

Etter EMDs praksis er det ikke slik at beskyldninger som klassifiseres som « value judgments », ubetinget vernes av ytringsfriheten. Som det heter i for eksempel dommen av 24. februar 1997 i saken de Haes and Gijssels mot Belgia (EMD-1992-19983) avsnitt 47, kan en slik ytring « be excessive, particular in the absence of any factual basis ». Selv verdivurderinger må altså ha en viss forankring i objektive fakta.

I vår sak er det sterk uenighet mellom partene om de elleve omstridte utsagn er uttrykk for « value judgments » eller « factual statements ». Når reportasjene leses i sammenheng, står det for meg som klart at disse i første rekke gir uttrykk for at det var en økonomisk ukultur - en « snuskekultur » - i klubben den gang, og at A sto sentralt i denne. I den grad det er snakk om ulovligheter tas de nødvendige forbehold, og i det alt vesentlige fremgår at det er styrets mistanker som refereres. Jeg viser til hva jeg tidligere har uttalt om dette. Utsagn nr. 17 skiller seg ikke fra de andre utsagn på

disse punkter, men først og fremst ved at det brukes uttrykket « grovt underslag » sammen med « falske og fiktive bilag ». Men også dette utsagn må leses i sammenheng med de forbehold som er tatt, ikke minst i den kommentarartikkel som avisen brakte dagen før.

Etter min mening inneholder samtlige utsagn klare elementer av verdivurderinger, men også elementer av mer faktisk karakter som for eksempel at A mistenkes for å ha benyttet falske og fiktive bilag, jf. utsagn nr. 13, og at han trolig mistenkes for å ha brukt mye av klubbens kostnadsdekning til eget forbruk, jf. utsagn nr. 14. Jeg nevner i denne forbindelse at A har krevet mortifisert relativt uspesifiserte og generelle beskyldninger, mens rent konkrete anførsler i artikkelen av 25. november vedrørende kjøregodtgjørelse, kjøp av sportsutstyr, representasjon, hjemmekontor, telefon og aviser, som alle antyder ulovligheter, ikke kreves mortifisert. Dette bidrar til å underbygge preget av verdivurderinger i de utsagn som kreves mortifisert.

Etter min mening må kravet til faktisk, bevismessig belegg for krenkende utsagn avhenge - foruten av grovheten av beskyldningen - av graden av verdivurderinger (value judgments) i disse. Jo mer konkrete og presise beskyldningene er, jo mer må kreves av objektivt faktisk belegg.

Spørsmålet blir så hvilken forankring de omstridte beskyldninger hadde i faktiske forhold. Jeg viser her først til hva jeg tidligere har fremhevet om at reportasjene bygger på opplysninger fra fylkesskattekontorets bokettersynsrapport. Videre er det min oppfatning at A i betydelig

Side 776

grad selv må bære ansvaret for at søkelyset ble rettet mot hans økonomiske disposisjoner. Gjennom henvisning til herredsrettens dom har lagmannsretten lagt til grunn at As trenerkontrakt måtte forstås slik at han hvert kvartal skulle levere dokumentasjon for de utgifter han krevet refusjon for. Denne plikten til dokumentasjon oppfylte han ikke, men leverte bilag først ved årets slutt, noe som medførte at styret i september 1995 for en periode stanset utbetalingene. As unnlattelse av å levere kvartalsvis dokumentasjon fortsatte imidlertid. Lagmannsrettens flertall slutter seg til herredsrettens kritikk av As handlemåte på dette punkt. Herredsretten uttalte blant annet (dommen side 50): « Når dette ikke ble gjort, satte A både arbeidsgiver og regnskapsfører i en vanskelig situasjon. » Endelig nevner jeg at A har innrømmet « enkelte uregelmessigheter », som det heter i herredsrettens dom. Det er i dommen referert syv slike innrømmelser. Et par av dem er etter mitt syn ganske alvorlige. Han har således mottatt dobbel diettgodtgjørelse for 21 dager i perioden 1994-1997, fordi han - i følge egen forklaring - hadde oppdrag for X og Norges Håndballforbund samtidig. Han har da i noen tilfeller sendt regning til begge oppdragsgivere for samme dager, fordi han har « blandet .. sammen enkelte av dagene ». Videre har han innrømmet i 26 tilfeller å ha mottatt full kostgodtgjørelse samtidig som han har fått dekket representasjonsbespisning.

Jeg ser det slik at As egen opptreden, selv om den ikke i detalj var kjent for avisen da reportasjene ble til, forklarer at han ble undergitt en kritisk granskning både internt i klubben og av skattemyndighetene, og etter hvert av avisen gjennom de artikler som ble offentliggjort. Samlet sett har Nordlandsposten etter min mening påvist at det - i lys av de krav EMD synes å stille - var et tilstrekkelig faktisk belegg for de utsagn som er krevet mortifisert. Jeg mener også - om enn under noen tvil - at det faktiske grunnlag som forelå, var tilstrekkelig til å berettigede utsagn nr. 17, slik jeg tidligere har ment at dette må forstås.

Foranlediget av partenes prosedyre, vil jeg avslutningsvis knytte noen bemerkninger til betydningen av ytringenes form. I flere avgjørelser understreker EMD at artikkel 10 « protects not only the substance of the ideas and information expressed, but also the form in which they are conveyed », jf. for eksempel de Haes and Gijssels mot Belgia (EMD-1992-19983) avsnitt 48. Jeg har forstått dette slik at den måten pressen slår opp sine artikler på, innfallsvinkler og teknikk, er vernet av ytringsfriheten på samme måte som innholdet i ytringen. Det samme må sies om for eksempel en aggressiv og polemisk tone i en ytring. Jeg vil likevel anta at det finnes grenser for unødige sårende og krenkende form, avhengig av omstendighetene i det enkelte tilfellet. Det er derfor ikke irrelevant å trekke for eksempel formen på et avisoppslag inn i en drøftelse av om artikkel 10 er krenket. EMD åpner for en slik tilnærming for eksempel i Tromsødommen, (EMD-1993-21980) avsnitt 63. I vår sak er det imidlertid ingen grunn til å gå inn på dette spørsmål, da Nordlandspostens reportasjer med de omstridte utsagn etter min mening ikke har fått en kritikkverdig form.

Det blir min konklusjon at samtlige elleve utsagn må anses å ligge innenfor ytringsfriheten, slik

denne er definert i EMDs praksis i henhold til EMK artikkel 10. Følgelig skal ingen av utsagnene mortifiseres. Spørsmålet om oppreisning har jeg da ikke foranledning til å gå inn på. Nordlandsposten AS og journalistene må frifinnes i begge saker.

Side 777

Anken fra Nordlandsposten AS og journalistene har ført frem, mens As anke ikke er gitt medhold. Saksomkostningsspørsmålet skal for begge anker avgjøres etter tvistemålslovens regler, jf. straffeprosesslovens § 440 for mortifikasjonskravet og § 435 for oppreisningskravet. A har tapt mortifikasjonssaken fullstendig og skal etter hovedregelen i tvistemålslovens § 172 første ledd, jf. § 180 annet ledd, pålegges å erstatte Nordlandsposten AS og journalistene sakens omkostninger for Høyesterett. As anke i oppreisningssaken har vært forgjeves, og han skal her pålegges å betale motparten saksomkostninger for Høyesterett med mindre særlige omstendigheter tilsier at han bør fritas for dette. Jeg er kommet til at saksomkostninger for Høyesterett ikke bør tilkjennes i noen av sakene, jf. tvistemålslovens § 172 annet ledd, jf. § 180 annet ledd for mortifikasjonssaken, og § 180 første ledd for oppreisningssaken. Ankene har reist prinsipielle spørsmål som var felles for mortifikasjons- og oppreisningskravet, og som det var grunn til å bringe inn for Høyesterett til avgjørelse. Jeg peker også på at det på dette rettsområdet har vært en vesentlig rettsutvikling i de senere år, og at det derfor må ha vært vanskelig for partene å bedømme sine rettslige posisjoner.

For herredsretten og lagmannsretten ble mortifikasjons- og oppreisningskravet behandlet i én sak, og her skal omkostningene fastsettes for hver instans ut fra det samlede resultat. Også for herredsretten og lagmannsretten bør hver part bære sine omkostninger.

Jeg stemmer for denne dom:

I mortifikasjonssaken:

Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde frifinnes.

I oppreisningssaken:

Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde frifinnes.

I begge saker:

Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.

Dommer **Gjølstad**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommer **Coward**: Likeså.

Kst.dommer **Zimmer**: Likeså.

Dommer **Schei**: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

I mortifikasjonssaken:

Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde frifinnes.

I oppreisningssaken:

Nordlandsposten AS, Øivind Holthe, Ole Johnny Røstvold og Jo Petter Furuhovde frifinnes.

I begge saker:

Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.